

Ліквідація жандармської залізничної поліції за тих умов призвела до активізації діяльності іноземних розвідувальних служб, різкого збільшення кількості крадіжок вантажів, що перевозилися, самовільних захоплень пасажирами поїздів, нерегульованого перевезення продовольчих товарів, дезорганізації функціонування всього залізничного транспорту.

Потреба забезпечення правопорядку на транспортних магістралях спричинила упродовж усього терміну діяльності Тимчасового уряду до жовтня 1917 р. створення та функціонування на залізницях загонів Червоної гвардії, бойових та сторожових дружин, військової залізничної міліції, залізничної міліції як штатного органу охорони правопорядку, карного розшуку, сторожової охорони.

Одержано 28.04.2020

УДК 343.98

Анна Миколаївна Проценко,

аспірант Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ЩОДО ІНІЦІАТИВИ СУДУ В ЗАЛУЧЕННІ ЕКСПЕРТА

Згідно із ст. 332 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України під час судового розгляду експерт може бути залучений ухвалою суду за клопотаннями сторін, потерпілого, а також за ініціативою безпосередньо самого суду. Проведення експертиз за ініціативою суду обмежено трьома ситуаціями, коли: суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності; під час судового розгляду виникли підстави для проведення стаціонарної психіатричної експертизи щодо обвинуваченого; існують достатні підстави вважати висновок експерта (експертів) необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає інші обґрунтовані сумніви в його правильності.

В. Т. Маляренко посилаючись на 1 ст. 6 «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», зазначає, що законодавець обмежив можливості суду у дорученні проведення експертизи за власною ініціативою для того, щоб судом не було

допущено відступлення від принципів незалежності та безсторонності [1, с. 46]. Дане твердження викликає заперечення, оскільки у тій же нормі Конвенції наголошується, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи судом, який «встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» [2]. Обмеження суду у встановленні обставин правопорушення суперечить завданню кримінального провадження, пов'язаного з забезпечення швидкого, повного та неупередженого судового розгляду (ст. 2 КПК України). У зв'язку з викладеним виникає питання як діяти суду в тому випадку, коли стан обвинуваченого цілком адекватний, у кримінальному провадженні немає суперечливих або сумнівних експертних висновків, обставини кримінального правопорушення мають бути встановлені експертним шляхом, а сторони й потерпілий пасивні та не проявляють ініціативи в залученні експерта.

Вказана ситуація торкається більш загальної проблеми, пов'язаної з визначенням ролі суду в процесі доказування. Це питання дотепер є одним з найбільш нагальним та полемічним у науці кримінально-процесуального права і викликає неоднозначні підходи науковців. В літературі висловлено дві точки зору практиків і науковців щодо активності суду в доказуванні по кримінальних провадженнях.

Одна група правників дотримується того положення, що суд в змагальному процесі не повинен ініціювати отримання нових доказів, оскільки у процесі доказування не може мати особистих інтересів, що відрізняються від інтересів сторін. Так, М. Адамайтис В. М. Бозров наполягають на пасивній ролі суду в отриманні доказів і вважають, що він лише забезпечує змагальність і рівноправність сторін в дослідженні доказів [3, с. 1; 4, с. 32]. О.Я. Яновська наполягає, що активність суду в збиранні та перевірці доказів шляхом проведення чи призначення самостійно ініційованих процесуальних, слідчих і судових дій є виявом упередженості та прихильності суду до однієї зі сторін у процесі. Активність суду повинна проявлятися у загальному керівництві кримінальним процесом [5, с. 89-90]. С. Лунін підкреслює, що коли суд за власною ініціативою збирає докази, він стає суб'єктом доказування, отже, є підстава ставити під сумнів його об'єктивність та неупередженість [6, с. 128].

Противники права суду самостійно формувати докази аргументують це посяганням на принцип змагальності, прояв заінтересованості в результатах вирішення справи на користь однієї зі сторін. У авторів цієї концепції викликає побоювання те, що процесуальними діями, спрямованими на збирання доказів, суд може почати заповнювати прогалини в розслідуванні і тим самим стати на сторону обвинувачення.

Ми підтримуємо другу групу правників які вважають, що суд повинен відігравати активну роль в збиранні доказів під час судового розгляду з метою встановлення всіх обставин вчиненого злочину [7, с. 56; 8, с. 329 та ін.].

Аналіз чинного законодавства дозволяє стверджувати, що суд повинен всебічно, повно й неупереджено дослідженні всі обставини кримінального провадження для прийняття відповідного процесуального рішення (ст. 94 КПК України). Оскільки саме суд, а не державний обвинувач і не захисник з підсудним несе повну відповідальність за прийняте рішення, то він не може бути пов'язаний тим доказовим матеріалом, який йому представляється обвинуваченням і захистом. Згідно із ст. 321 КПК України, головуєчий у судовому засіданні спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження. На нашу думку, до зазначених повноважень слід віднести й встановлення обставин, відомості про які не надані сторонами та потерпілим. Обставини правопорушення повинні бути достовірно встановлені, тому обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях (ст. 373 КПК України). Нарешті відповідно до ст. 410 КПК України неповним визнається судовий розгляд, під час якого залишилися недослідженими обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення. Підсумовуючи, можна стверджувати, що суд не може винести обґрунтоване, справедливе рішення без з'ясування суттєвих обставини, для встановлення яких, не дивлячись на пасивність сторін, необхідно використати спеціальні знання в формі судової експертизи.

Як правильно пише В.П. Шибіко вирішення справи без з'ясування судом істини, реальних обставин справи на тій підставі, що сторони про це не просили чи були пасивні, суперечить основам демократичного та справедливого правосуддя, оскільки не

забезпечує реального захисту прав і законних інтересів осіб, втягнутих у його сферу [9, с. 102]. Слід погодитись з А.П. Черненко та А.Г. Шиян, що суд є активним учасником процесу доказування ще й тому, що здійснює правосуддя в кримінальному провадженні, а здійснювати правосуддя без встановлення обставин, які є предметом судового розгляду, неможливо, як важко й уявити встановлення обставин без доказування [10, с. 271]. Ю.М. Мирошніченко переконливо доводить, що задля подолання сумніву, набуття достовірного знання, необхідного для ухвалення обґрунтованого рішення, суд має право й зобов'язаний за певних обставин вжити заходи для одержання нових та перевірки наявних доказів з власної ініціативи [11, с. 127]. Слід підтримати думку М.Г. Щербаковського, що залучення експерта за ініціативою суду є засобом усунення неповноти та прогалин досудового слідства, компенсацією пасивності сторін [12, с. 222].

Таким чином, виходячи з кінцевої мети кримінального провадження – повного і неупередженого судового розгляду (ст. 2 КПК України), для подолання сумнівів, придбання достовірного знання, необхідного для прийняття обґрунтованого рішення, суд має право і зобов'язаний за певних обставин вжити заходів для отримання нових і перевірки наявних доказів з власної ініціативи у тому числі шляхом залучення експерта для проведення експертизи.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-прак. комент. : у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін. Харків : Право, 2012. 664 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 01.04.2020).
3. Адамайтіс М. Суд не должен быть инициатором назначения экспертиз. *Российская юстиция*. 2002. № 12. С. 1–5.
4. Бозров В. «Тактика судьи» в прошлом и настоящем уголовном процессе. *Российская юстиция*. 2003. № 10. С. 31–32.
5. Яновська О. Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 87–91.
6. Лунін С. Поняття принципу змагальності в судовому процесі. *Право України*. 2010. № 3. С. 126–131.

7. Зинатуллин З. З., Егорова Т. З., Зинатуллин Т. З. Уголовно-процессуальное доказывание: концептуальные основы : монография. Ижевск : Детектив-Информ, 2002. 228 с.

Одержано 24.04.2020

УДК 342.51

Олена Валеріївна Птухіна,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ

Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками виконує свої функції та діє у межах визначеної компетенції, використовуючи певні форми діяльності. Форма виражає спосіб існування та розвиток будь-якої системи.

Діяльність Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками реалізується в конкретних діях, які виконуються її посадовими особами. Ці дії досить різноманітні і можуть бути об'єднані в більш-менш однорідні групи. Зовнішнє практичне виявлення діяльності щодо реалізації функцій держави одержало назву «форми здійснення державної влади» [1, с. 72]. Термін «форма» має кілька значень: зовнішній вид, зовнішній обрис; устрій, структура будь-чого, система організації [2, с. 536]. Перш ніж визначити форми діяльності Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, зупинимось на аналізі саме форм діяльності органів публічної адміністрації.

Так, форми діяльності публічної адміністрації – це спосіб зовнішнього вираження діяльності суб'єктів публічної адміністрацій (В. П. Тимошук), А. М. Школик (2007 р.), С. М. Мосьондз (2006 р.) пропонує дещо деталізоване визначення, а саме: форми публічної адміністрації – це зовнішньо виражена дія органів публічної адміністрації або їх посадових осіб, здійснення у межах їхньої компетенції з метою досягнення поставлених перед ними мети та завдань [3, с. 172]. Саме визначення, яке було надано